CZU: 001.2:373.091:82 https://doi.org/10.59295/drgl2025.25

ABORDĂRI INTER- ȘI TRANSDISCIPLINARE ALE TEXTULUI LITERAR

INTER- AND TRANSDISCIPLINARY APPROACHES OF THE LITERARY TEXT

Dorina ROTARI

doctor în filologie, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, RM
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-6230-3714

Abstract*: Inter- and transdisciplinary approaches represent global trends in education and research, aiming to overcome traditional disciplinary boundaries. In the realization of a modern, formative education, the correlation of knowledge contributes substantially to the formation and development of the flexibility of thinking, the capacities of application in practice. At the same time, the integration of inter- and transdisciplinary perspectives in the educational process favors the multifaceted development of students: intellectual, emotional, social and aesthetic. In the context of studying literary texts, inter- and transdisciplinary perspectives are extremely valuable, because they promote their deep understanding by correlating them with other fields of knowledge (social sciences, history, philosophy, exact sciences, etc.), offering a complex vision of literature, stimulating critical thinking and creativity.*

Keywords: *interdisciplinarity, transdisciplinarity, educational process, literary text, reception, didactic strategies etc.*

Actualmente, tendința sistemului de învățământ, orientat spre formarea și dezvoltarea competențelor-cheie, este de a valorifica un nou model de predare-învățare-evaluare, prin integrarea și consolidarea cunoștințelor din diverse domenii/discipline, în vederea educării unei persoane inteligente, capabile să înțeleagă lumea și să răspundă imperativelor acesteia. În acest sens, interdisciplinaritatea și transdisciplinaritatea asigură o învățare conectată la realitate, la provocările lumii contemporane, susținând nu doar performanța academică a elevilor, ci și formarea lor ca cetățeni implicați, critici și creativi. Dacă interdisciplinaritatea integrează concepte și metode din mai multe discipline pentru a aborda un subiect comun, transdisciplinaritatea transcende frontierele disciplinare pentru a oferi o perspectivă unitară asupra unor teme complexe, vizând o cunoaștere holistică și o înțelegere aplicabilă în viața reală.

O analiză complexă a interdisciplinarității pedagogice realizează Sorin Cristea în *Dicționar de pedagogie* (1998), argumentând că aceasta definește, la nivel teoretic, „un mod de abordare a educației care orientează activitatea de învățare a elevului în direcția dobândirii simultane a unor cunoștințe - capacități - atitudini comune sau/și complementare mai multor discipline de învățământ”, iar, la nivel practic, „un tip de abordare a conținutului instruirii care antrenează, în mod necesar, o amenajare specială a situațiilor

didactice, în funcţie de corelaţiile existente între diferite materii şcolare/universitare" [1, p. 241].

În plan pedagogic, modelul interdisciplinar vizează atingerea finalităților educaționale prin învățarea integrată a cunoştinţelor din mai multe discipline, precum și prin schimburi de ordin conceptual şi metodologic. Acest fapt permite transferul și aplicarea cunoștințelor în diferite domenii; clarifică mai bine o temă făcând apel la mai multe discipline; creează ocazii de a corela limbajele disciplinelor şcolare; constituie o abordare economică în ceea ce privește raportul dintre volumul de cunoștințe și volumul de învățare.

În raport cu transferul metodelor între discipline, cercetătorul Basarab Nicolescu distinge trei grade de interdisciplinaritate:

- un grad aplicativ (integrare aplicativă): în urma transferului de metode, rezultă aplicaţii practice concrete;
- un grad epistemologic (integrare epistemologică): în urma asimilării de metode din alte domenii, în cadrul disciplinei respective se iniţiază analize profitabile în privinţa propriei epistemologii;
- un grad generator de noi discipline (integrare hibridă): transferul de metode între două sau mai multe discipline conduce la apariţia unui domeniu autonom [2].

Important este ca interrelaţionarea diverselor elemente să asigure construirea unui tot organic, procesul presupunând „a îmbina, a aduce împreună părţi separate într-un întreg funcţional, unitar şi armonios", aşa încât integrarea părţilor să ducă la „un produs/rezultat care depăşeşte suma acestor părţi" [3].

Transdisciplinaritatea merge mai departe decât interdisciplinaritatea, promovând o abordare unitară ce depășește frontierele disciplinelor tradiționale și vizează o cunoaștere integrată și aplicabilă în viața reală. Eliminarea barierelor dintre domeniile cunoașterii, prin transferul de cunoștințe, metode și mijloace, oferă posibilitatea corelării și combinării cunoștințelor însușite pe parcurs. Modelul transdisciplinar fundamentează astfel învățarea pe realitate, favorizează viziunea globală, transferul de cunoștințe în contexte diverse. La modul practic, demersul de predare-învățare-evaluare este structurat pe teme sau probleme complexe, încurajând elevii să le exploreze dintr-o perspectivă holistică și să-și dezvolte astfel abilități esențiale pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

Din perspectivă didactică, inter- și transdisciplinaritatea reprezintă abordări complexe, orientate spre dezvoltarea unei educații integrative, care să reflecte realitățile complexe și interconectate ale lumii contemporane. Acestea se realizează prin integrarea materiilor în două moduri: a) internă – „elevul unifică și pune în relație ansamblu experiențelor sale"; b) externă – „profesorul amenajează mediul într-o modalitate care să favorizeze" reușita școlară [4, p. 788]. În primul caz, elevul își dezvoltă gândirea analitică, abilitățile de integrare și sinteză; în cel de-a doilea, cadrele didactice colaborează pentru a crea proiecte comune sau teme de cercetare ce solicită perspective variate. Produsele curriculare organizează conținuturile instruirii la trei niveluri de referință care vizează: a) „mai multe discipline" abordate pluridisciplinar, interdisciplinar și transdisciplinar"; b) „o disciplină" abordată intradisciplinar; c) o disciplină sau mai multe discipline raportate la diferite probleme ale vieții, „integrate funcțional, intra sau interdisciplinar" [4, p. 789]. Aceste modele pedagogice oferă elevilor cadrul formal adecvat pentru organizarea

cunoștințelor; sunt centrate pe elev și bazate pe experiențele anterioare; prezintă un înalt grad de complexitate în ceea ce privește conținutul, dar și metodologia de abordare; sunt permanent actualizate ca urmare a feedbackului obținut.

În cadrul disciplinei Limba și literatura română, abordarea inter- și transdisciplinară are în atenție un spectru amplu de valori și atitudini aferente formării personalității elevului: gândire creativă, spirit critic și autocritic, toleranță față de opiniile celorlalți, conștientizare și implicare în probleme de interes global, deprinderi de a recurge la concepte, metode și cunoștințe din alte discipline în abordarea unor situații cotidiene ori pentru rezolvarea unor probleme practice. În acest context, *Curriculumul național la limba și literatura română* pentru gimnaziu și liceu (2020) prevede formarea unor competențe centrate pe conexiunile cu viața, așa încât achizițiile finale ale învățării să fie valorificate la modul acțional și racordate la așteptările societății. Actuala ediție curriculară promovează o viziune holistică asupra învățării, ce presupune corelări inter- și transdisciplinare la nivelul conținuturilor educaționale proiectate, prin sincronizarea cu disciplinele conexe și promovarea modalităților de învățare bazate pe acțiune (învățarea experiențială, învățarea bazată pe cercetare, învățarea prin descoperire, învățarea în bază de sarcini/rezolvare de probleme, învățarea bazată pe proiecte etc.). În același context, studiul integrat al limbii, al comunicării orale scrise, al textului literar și nonliterar asigură paradigma comunicativ-funcțională în dezvoltarea la elevi a culturii comunicării, prin stăpânirea resurselor limbii și a culturii literar-artistice, prin cunoașterea/interpretarea/asumarea valorilor literare și gestionarea lor în diferite contexte ale vieții.

Ca o derivate ale competențelor-cheie/transversale, inter- și transdisciplinaritatea sunt promovate explicit în *Curriculum la Limba și literatura română* (clasele V-IX), prin teme transdisciplinare în cadrul unităților de conținut ce vizează CS1 (*Perceperea identității lingvistice și culturale proprii în context național, manifestând curiozitate și toleranță*) și CS6 (*Integrarea experiențelor lingvistice și de lectură în contexte școlare și de viață, dând dovadă de atitudine pozitivă și interes*):

- Clasa a V-a: CS1 („Harta culturală a satului/orașului meu”); CS6 („Imagini muzicale și literare” ; „Natura în literatură și muzică”; „Mama în cântec și în literatură”; „Literatură, pictură și muzică” ; „Limba română cântată”).
- Clasa a VI-a: CS1 („Limba română în Europa”, „Obiceiuri și tradiții naționale”); CS6 („Lumea în viziunea mea și a altora”; „Chipul mamei în pictură și lectură”; „Lumea cu ochii mei”; „Citesc și pictez”).
- Clasa a VII-a: CS1 („Limba română în localitatea mea”; „Dialog cultural”); CS6 („Lumea și artele”; „Literatura și teatrul”; „Magia artelor”).
- Clasa a VIII-a: CS1 („Valori naționale și europene”; „Cunoașterea culturii europene”; „Deschidere spre școală europeană”); CS6 („Călători și călătorii”; „Dialogul cultural”; „Aventura și călătoria”; „Fereastră spre lume”).
- Clasa a IX-a: CS1 („Personalitățile neamului, oameni ai Cetății”; „Valori naționale într-o vitrină a lumii”); CS6 („Tradițiile neamului meu”; „Personalitățile neamului”) [5, p. 12-44].

Studierea acestor teme, cu implicații inter- și transdisciplinare evidente, se realizează prin intermediul unor activități integrate de tipul proiectelor, ce presupun corelarea învățării cu alte discipline și/sau cu situațiile din viața cotidiană etc. Totodată, aborările

inter- şi transdisciplinare în cadrul disciplinei Limba şi literatura română nu se limitează doar la cele două competenţe specifice vizate direct, ci se impun şi în procesul de receptare a textului literar (vizând CS3), care constituie o activitate intelectuală de bază, înscriindu-se într-un proces educaţional flexibil şi dinamic. La acest capitol, curriculumul disciplinar promovează principiul interacţiunii literaturii cu alte domenii (filozofie, istorie, sociologie, psihologie, etică etc.) şi cu alte arte (muzică, pictură, sculptură etc.), dezvăluind potenţialul de educaţie literar-artistică şi estetică a elevilor. Or, nicio altă disciplină şcolară nu este în stare să realizeze funcţia cognitiv-estetică şi educativ-estetică ce le revine activităţilor verbal-artistice, elevii înşişi fiind participanţi activi ai propriei formări estetice. În acest sens, textul îşi revendică o valoare formativă prin excelenţă, întrucât, aşa cum se stipulează în Curriculum, „atât cultura comunicării, cât şi cea literar-artistică se vor forma, în principal, pornind de la textul literar sau nonliterar” [6, p. 10], care solicită o înţelegere/interpretare la diferite niveluri interdependente şi interacţionale.

Prin urmare, actul lecturii se prezintă ca un act complex ce presupune, deopotrivă, cufundarea în text, identificarea cu lumea lui şi ieşirea din text, depărtarea şi instaurarea privirii deasupra (o privire interpretativă şi critică). Didactica lecturii transformă procesul simultan al interacţiunii cu textul în etape succesive, pentru a le putea aborda şi exersa independent. Pentru asigurarea educaţiei literar-artistice şi dezvoltarea competenţelor lectorale/literare sunt recomandate activităţi participative, valorificându-se resursele intelectuale şi creative ale celui educat. În acest sens, strategiile inter- şi transdisciplinare reprezintă un mod inovator de abordare a textelor literare, ce oferă posibilităţi de interacţiune cu diverse discipline/domenii/arte/contexte de viaţă, prin prisma universului axiologic al elevului-cititor, contribuind la dezvoltarea gândirii critice şi creative a acestuia. Important este ca elementele interrelaţionate în procesul receptării textului literar să formeze un tot armonios şi să permită corelarea rezultatelor învăţării cu situaţiile din viaţa cotidiană.

Tabelul 1. Exemple de abordări inter- şi transdisciplinare ale textului literar

Arheologie	Vizite de studiu la muzeu şi documentarea privind principalele obiective istorice şi culturale vizate în operele literare studiate.
Mitologia/folclor	Jurnalul de lectură/Agenda cu notiţe paralele pe baza unor legende despre locurile/figurile reprezentative reflectate în textele literare.
Geografia	Determinarea cadrului geografic de desfăşurare a acţiunilor din opera literară. Harta interactivă a textului sau traseul geografic al personajului (de ex. Vitoria Lipan din *Baltagul* de Mihail Sadoveanu). Realitate şi ficţiune cu referire la localităţile prezentate în operele artistice (Căpriana, Ciutura etc.).
Muzica	Colaj muzical cu tematică apropiată textelor literare analizate. Identificarea unui fundal muzical adecvat stărilor afective şi atmosferei generale a textului literar studiat. Interpretarea unor piese muzicale în cadrul activităţilor curriculare şi extracurriculare.

Arta plastică	Realizarea unor desene în baza textelor literare studiate. Expoziție de desene tematice/tablouri raportate la operele literare.
Arta fotografică	Expoziție fotografică ce ar surprinde locuri și monumente cu valoare istorică și culturală, personalități remarcabile vizate în operele citite.
Arta teatrală/ cinematografică	Vizionarea spectacolelor/filmelor realizate în baza operelor literare studiate. Compararea textului literar cu realizarea scenică sau cinematografică. Elaborarea unui scenariu în baza cărții citite. Dramatizarea textului literar.
Publicistică/ jurnalism	Elaborarea unor reportaje, afișe publicitare, pliante informative etc. privind locuri/monumente/evenimente cu valoare istorică și culturală, reflectate în opera literară. Interviu (real sau imaginar) cu personalități istorice/culturale notorii și/sau cu personaje literare.

Abordarea inter- și transdisciplinară a textului literar poate fi facilitată de diverse platforme digitale care integrează resurse, instrumente interactive și modalități de colaborare:

- **Platforme online pentru crearea de conținuturi digitale (cărți și postere digitale):** Story Jumper, Book Creator, Bookemon, Issu, Glogster, ThingLink;
- **Instrumente pentru crearea de activități interactive:** Learning Apps, Socrative, Quizziz, Quizalize, ProProfs, Purpose Games, Quizlet, Wand Education
- **Platforme online pentru crearea de portofolii digitale:** Genially, Wiser.me, Weebly, Sutori etc.

Abordările inter- și transdisciplinare rămân, în continuare, un deziderat al învățământului contemporan, contribuind, prin asociere cu alte inovații educaționale, la sporirea eficienței pedagogice și la pregătirea elevilor pentru învățarea continuă. În acest sens, *Cadrul de referință al Curriculumului Național* (2025) promovează principiul inter- și transdisciplinarității prin integrarea unor „teme cross-curriculare" după „modelul satelizării", fapt care presupune centrarea „pe un aspect specific al disciplinei principale, în jurul căruia se organizează conținuturi interrelaționate din disciplinele conexe, creând astfel o abordare integrată și contextualizată" [7, p. 26]. În aceeași ordine de idei, se impun și câteva recomandări privind integrarea temelor cross-curriculare în procesul de dezvoltare și implementare a curriculumului disciplinar: colaborarea între autorii de curriculum de la diverse discipline/cadre didactice; planificarea integrată a conținutului curriculumului; aplicarea strategiilor didactice interactive; evaluarea multiplă a competențelor; adaptarea la nevoile elevilor; extinderea învățării bazate pe proiecte și pe cercetare [7, p. 27].

Subliniem, în concluzie, că abordarea holistică a cunoașterii este obligatorie în lumea contemporană, inter- și transdisciplinaritatea asigurând acest deziderat prin formarea la elevi a competențelor transferabile. Implementarea activităților inter- și transdisciplinare în cadrul orelor de limba și literatura română contribuie semnificativ la dezvoltarea unei perspective integrate asupra cunoașterii, oferindu-le elevilor oportunitatea

de a înțelege conexiunile dintre discipline, de a aplica noțiunile, metodele și cunoștințele însușite în contexte variate, de a-și dezvolta competențe transversale esențiale, precum gândirea critică, creativitatea și colaborarea, ce determină succesul în viaţa personală şi socială a educabilului.

Referinţe bibliografice :

1. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău-București: Grupul Editorial Litera, 2000. ISBN : 973935551X, 9789739355513.
2. NICOLESCU, B. *Transdisciplinaritatea* : *manifest.* Iași : Polirom, 1999. ISBN : 9736832341
3. CIOLAN, L. *Învățarea integrată: fundamente pentru un curriculum transdisciplinar.* Iași : Polirom, 2008. ISBN : 978-973-46-1034-1
4. *Dictionnaire actuel de l'éducation.* 3-e édition, Montréal : Guérin, 2005. ISBN: 9782760168510.
5. *Limba și literatura română: Curriculum Național. Clasele V-IX*. Chișinău: Lyceum, 2020. ISBN 978-9975-3437-3-2.
6. *Limba și literatura română: Curriculum Național. Clasele X-XII*. Chișinău: Lyceum, 2020. ISBN 978-9975-3437-2-5.
7. *Cadrul de Referință al Curriculumului Național. Proiect*, 2025. Disponibil: https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-cadrului-de-referinta-al-curriculumului-national/13875 [Accesat: 31.03.2025].